

Svetlana Karadzhova

(Bulgaria, Institute for Literature, Bulgarian Academy of Sciences)

Books as a Homecoming

Abstract: This opening speech was given at an event that took place on 17 March 2024 at the Marin Drinov Hall of the Bulgarian Academy of Sciences. The occasion was the launch of two books funded by the National Science Fund under contract KP-06-N70/1. *The Abagar of Philip Stanislavov from 1651* by Prof. Dr. Sc. Mariyana Tsibranska reveals new findings and interpretations on the renowned Bulgarian author and his monumental encyclopedic work. *The 19th-century Bulgarian Catholic Literature and the Banat Literature* authored by Dr. Magdalena Abadzhieva sheds light on the relation between the Bulgarian Catholic literature and the little-known Banat community.

Светлана Караджова

(България, Институт за литература, БАН)

Книгите като завръщане у дома

Днешната ни среща¹ е зърно от броещата, която редим като знаци по пътя на завръщането у дома. Когато се зароди идеята за проекта „Културната идентичност на банатските българи и българската католическа книжнина“ в началото на 2022 г., знаехме, че живеем в последните времена, в които езикът на българската общност в Банат има нужда от помощ, за да се запази. Проектът е финансиран от Фонд „Научни изследвания“ съгласно договор КП-06-р70/1 и създава благоприятни условия да се оформи кръг от изследователи, които да напуснат за малко зоните си на комфорт в силните им области и да приложат знания и умения в нова среда. Заедно търсим опорите, от които да изградим пътя, по който след дълго отсъствие банатските българи да се завърнат „у дома“ си в света на българската култура.

Когато Одисей се събужда на брега на Итака, към която се стреми през двадесетте години на странстване, той не разпознава родната земя. Промяната е белязала нея, но и него. Банатските българи откриват ново място за обитаване, но продължават да пазят спомена за България в разказа за преселенията като дом, от който тръгват на път. Тяхното завръщане през годините протича през различни маршрути. Физически чрез основаването на пет села на преселници, а духовно чрез постоянните усилия да се запазят езикът, историята и културата.

¹ Словото е встъпително в рамките на събитие, което се състоя на 17 март 2024 г. в зала „Марин Дринов“ в Централно управление на Българската академия на науките. Поводът е представяне на две книги по проекта „Културната идентичност на банатските българи и българската католическа книжнина“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ съгласно договор КП-06-р70/1: „Абагар на Филип Станиславов от 1651 г.“ на проф. дфн Марияна Цибранска и „Книжнината на българите католици от XIX век и банатската книжнина“ с автор гл. ас. Магдалена Абаджиева.

Одисей възкликва печално: „Къде ли се намирам? И какво ли правя тук?“. Тази чуждост важи и за него – Атина Палада го обгръща с мъгла, за да остане неразпознат, „докато тя го надари с мъдрост, позволяваща му да приеме нещата“. Банатските българи имат съзнанието, че се завръщат у дома в България, но това, което очакват да разпознаят, вече не присъства в обществото така, както е било преди преселението. Вековете, които делят заминаването и завръщането променят и двете страни. Тръгват от малката общност на католиците в българските земи, която живее със съзнание, че нейният свят е европейски, голям по подразбиране. Просто защото обитава духовното пространство на една вселенска църква и подчиненото положение спрямо османската империя е факт, от който може да се избяга. Всяко ново място на обитаване се превръща в „нуклеарно родно“, а отговорите на посочените по-горе екзистенциални въпроси са сведени до основната цел – да опазим самосъзнанието на общността, която да припознае това място като дом.

Банатските българи отдавна са превърнали словото и езика във виртуално родно място, където се борят със страховете си и където разцъфват копнежите им. Настоящата общност от изследователи има задачата да изгради пътеката, по която двете страни да изминат пътя едни към други. Тръгваме от „Абагар“ на Филип Станиславов, от ръкописните книги на католическите духовници в южните български земи, за да намерим връзките с езика и писаното слово на българите в Банат. Първите плодове по проекта са книгата на проф. Марияна Цибранска „Абагар на Филип Станиславов от 1651 г.“ и книгата на гл. ас. Магдалена Абаджиева „Книжнината на българите католици от XIX век и банатската книжнина“. Книгите са представени от доц. Ваня Мичева и доц. Калина Мичева-Пейчева. В процеса на работа авторите привлякоха още експерти, които придадоха допълнителна стойност към постигнатото с коментари, съвети, редактиране. Всичко това е свързано с много четене, вникване и осмисляне, а това означава и създаване на още връзки с пространството на мисълта. Там духът на знанието извлича значения, за да разширява до безкрай възможностите за припознаване.

Българите в Банат съдействат на този процес с отдаденост и трепет. Допускат учените до съкровеният кътчета на душите си с надеждата, че безсмъртието на езика е следствие от процеса на пренасяне на знанието. Габриел Кочуба е художник от Винга и пише книги, за да запази колкото може повече думи на родния си език. Като коментар за днешното събитие той пише:

Смятам, че е успех от мига на решението да работите за такова нещо. Това трябва да бъде триумф. Смирява ме, че малката култура на банатските българи няма да се изгуби в мъглата на времето. Макар достигната в последния миг. Благодаря Ви! На нашия език Zafalem! И двете ТЪРЖЕСТВЕНО.

Общността на банатските българи се смирява в предчувствието за край и оставя фанфарите да звучат в благодарението за подадената ръка от страна на българската научна общност. Проектът продължава. На изследователите заедно с хората, които живеят в езиковото пространство на банатския български език, предстоят все по-вдъхновяващи предизвикателства. Целите са поставени, резултатите се появяват, а бъдещето ще покаже колко ще се доближим едни до други.